

32/2014

СЕПАРАТ/SEPARATION

Мирјана Д. ВОЈВОДА, Славољуб Л. ПЕТРОВИЋ
НАЛАЗИ РИМСКОГ ЦАРСКОГ НОВЦА ИЗ БАНОВОГ ПОЉА У МАЧВИ
(ДЕНАРИ И АНТОНИНИЈАНИ)

Mirjana D. VOJVODA, Slavoljub L. PETROVIĆ
FINDS OF ROMAN IMPERIAL COINS FROM BANOVO POLJE IN MAČVA
(DENARII AND ANTONINIANS)

Мирјана Д. ВОЈВОДА¹, Славољуб Л. ПЕТРОВИЋ²

¹Археолошки институт, Београд; ²Народни музеј, Шабац

НАЛАЗИ РИМСКОГ ЦАРСКОГ НОВЦА ИЗ БАНОВОГ ПОЉА У МАЧВИ (ДЕНАРИ И АНТОНИНИЈАНИ)

Апстракт: У атару села Баново Поље до сада је пронађен већи број римског царског и провинцијског новца. Денара и антонинијана (I-III век) регистровано је 405 комада. Од тога је 176 било могуће идентификовати, док је преосталих 229 примерака у лошем стању очуваности. Највећи део чине појединачни налази, док се за неколико примерака, који су доспели у Народни музеј у Шапцу, зна да су део растурене оставе. Објављивање оваквих налаза употпуњује сазнања о локалитету и његовим хронолошким оквирима.

Кључне речи: римско царско ковање, Баново Поље, Мачва, Доња Панонија.

Са подручја села Баново Поље (СО Богатић) потиче већа количина римског царског новца (405 комада денара и антонинијана и 1045 бронзаног новца). Сви примерци припадају приватној колекцији Петра Фајфрића, осим једног денара Марка Аурелија и осам антонинијана Проба који су у поседу Народног музеја у Шапцу.¹ Примерци из приватне колекције представљају појединачне налазе

* Чланак представља резултат рада на пројекту: IRS – Виминацијум, римски град и легијски војни логор – истраживање материјалне и духовне културе, становништва, применом најсавременијих технологија даљинске детекције, геофизике, ГИС-а, дигитализације и 3Д визуализације (М. Војвода) (бр. 47018) - Министарство просвете и образовања Републике Србије.

** Мирјана Д. Војвода, е-адреса: mirjana.vojvoda@gmail.com
Славољуб Л. Петровић, е-адреса: slavko015@open.telekom.rs

1 Најљубазније се захваљујемо господину Петру Фајфрићу из Шапца, који нам је омогућио увид у његову збирку. Господин Фајфрић је већ даровао Народном музеју у Шапцу 44 примерка провинцијског ковања битинијске ковнице Никеје и један примерак ковања Никомедије, cf. Војвода, Петровић 2011, 283-307. Након тога, Петар Фајфрић је поконио Музеју у Шапцу још три примерка никејских издања (непубликовано). Поред тога, уступио је још два пута материјал за публикавање: 59 примерака бронзаног новца ковнице Виминацијум и 3 ком. са ознаком *Provincia Dacia*, cf. Борић-Брешковић, Петровић 2012, 135-154; као и 5 квадранса који припадају рудничком ковању, cf. Mladenović, Woytek 2012, 12-14. У међувремену, господин Фајфрић је дошао у посед још 4 нова примерка рудничког ковања (непубликовано). Примерци који су у поседу Народног музеја у Шапцу, а обрађени су у овом раду, имају ознаку НА након чега следи инвентарни број.

који су, током дужег временског периода, изоравани приликом пољопривредних радова, изузев једног антонинијана Тацита, који потиче из растурене оставе новца.² Осам Пробових антонинијана, из Музеја у Шапцу, такође су део растурене оставе новца.³ Појединачни налази, као и примерци који представљају делове растурених остава, придобијени на наведене начине, непотпуни су у смислу контекста налаза и осиромашени као примарни историјски извор. Без обзира на то, морају бити укључени у стручне анализе, јер могу битно проширити сазања о појединим локалитетима, њиховим хронолошким оквирима или чак променити раније претпоставке.

Овом приликом обрађено је 176 примерака денара и антонинијана од Веспасијана до Галерија,⁴ у следећем саставу (Табела 1):

Владар/Ruler	ком./pieces	ком./pieces	%	% векови/ % centuries
VESPASIAN		4	2,27	
a) Vespasian	3			
b) Domitian	1			
DOMITIAN		1	0,56	2,85
TRAJAN		2	1,13	
HADRIAN		7	3,98	
a) Hadrian	6			
b) Sabina	1			
ANTONINUS PIUS		12	6,82	
a) Antoninus Pius	5			
b) Diva Faustina I	4			
c) Marcus Aurelius	1			
d) Faustina II	2			
MARCUS AURELIUS		5	2,85	14,77
a) Marcus Aurelius	3			
b) LUCIUS VERUS	1			
c) Faustina II	1			

- По сазнањима власника колекције, остава новца је пронађена (2009. године?) на потесу Јуришића колиба, приликом копања земље за циглу. Антонинијан Тацита који потиче из ове оставе (кат. 134). Петнаестак година раније, на истом локалитету је пронађена још једна остава новца, која је у целости растурена.
- Заведени су у музејску документацију под бр. НА/3107-3114. Остава је откривена 24.3.1992.г. приликом земљаних радова на локалитету Дуге њиве у Бановом Пољу. Након интервенције полиције, Музеју је 20.5.1992. предато преосталих 8 ком. Не постоје подаци о броју примерака који је остава садржавала, cf. Петровић 2010, 112; Војвода, Петровић 2011, 284-285.
- Од поменутих 405 денара и антонинијана, 176 је било могуће обрадити (9 је у власништву Музеја, а 167 се налази у колекцији П. Фајфрића), док је 229 примерака, из приватне колекције, у јако лошем стању очуваности те је њихова идентификација немогућа. Необрађени примерци припадају углавном III веку (84 денара и 145 антонинијана). Сумарним прегледом 1045 примерака бронзаног новца установљено је да 41 примерак потиче из I века, 65 из II, а остали III и IV века.

НАЛАЗИ РИМСКОГ ЦАРСКОГ НОВЦА ИЗ БАНОВОГ ПОЉА У МАЧВИ ...

SEPTIMIUS SEVERUS		4	2,27	
a) Septimius Severus	2			
b) Julia Domna	2			
CARACALLA		2	1,13	
a) Caracalla	1			
b) Julia Domana	1			
ELAGABALUS		5	2,85	
a) Elagabalus	3			
b) Julia Soaemias	1			
c) Julia Maesa	1			
SEVERUS ALEXANDER		8	4,55	
a) Severus Alexander	5			
b) Julia Mamaea	3			
GORDIAN III		1	0,56	
PHILIP I		4	2,27	
TRAJAN DECIUS		3	1,70	
TREBONIANUS GALLUS		3	1,70	
a) Trebonianus Gallus	1			
b) Volusian	2			
VALERIAN I		7	4,00	
GALLIENUS 253-260		5	2,85	
a) Gallienus	1			
b) Salonina	3			
c) Valerian II	1			
GALLIENUS 260-268		24	13,65	
a) Gallienus	21			
b) Salonina	3			
CLAUDIUS II		11	6,25	
AURELIAN		24	13,65	
a) Aurelian	21			
b) Severina	3			
TACITUS		4	2,27	
FLORIAN		2	1,13	
PROBUS		25	14,20	
NUMERIANUS		2	1,13	
DIOCLETIAN		5	2,85	
MAXIMINUS HERCULES		2	1,13	

GALERIUS		1	0,56	
TETRICUS I		1	0,56	
a) Tetricus II	1			
прековани примерци/ overstrike pieces		2	1,13	82,38
Σ		176	100%	100%

Табела 1 – Заступљеност денара и антонинијана према владарима и члановима породица. / Presence of denarii and antoninianii according to rulers and family members.

Међу денарима (50) и антонинијанима (126) из Бановог Поља присутно је 39 владара и чланова њихових породица. Уочљива је далеко већа заступљеност новца трећег века у односу на други и нарочито први век.⁵ У том смислу се посебно издваја период од самосталне владавине Галијена до краја Пробове (90 ком. или 51,13%). Ако овоме придодемо и раније публиковане примерке провинцијског ковања трећег века из Бановог Поља: Никеје (44: Александар Север – Гордијан III), Виминацијума (59: Гордијан III – Емилијан) и Дакије (3: Филип I – Волузијан), јасно се потврђују изнете констатације у вези циркулације новца у овом делу Мачве током III века. Већ је уочено да су емисије битинијске ковнице Никеје имале значајну улогу у оптицају на територији Горње Мезије и Доње Паноније, нарочито током треће и делом четврте деценије III века. Отварање ковнице у Виминацијуму 239. године и почетак циркулације овог новца одмах се одразио на смањен прилив новца Гордијана III из ковнице Никеје. Главну улогу у снабдевању бронзаним новцем преузела је ковница у Виминацијуму, док се новац Дакије само спорадично појављује.⁶ Након затварања провинцијске ковнице новца у Виминацијуму, 255. а нарочито од 260. године, у циркулацији новца у овом делу Мачве, уочава се повећан прилив антонинијана.

Владар / Ruler	R	V	C	M	Sis	Tic	Ser	L	H	A	Tr	Нес/ Unc
Vespasian - Philip I	56											
T. Decius	2	1										
T. Gallus	3											
Valerian I	3	3	1									
Gallienus 253-260	3	1	1									
Gallienus 260-268	20			1	3							
Claudius II	8		1		3							

5 Ова заступљеност огледа се и у нечитљивим и необрађеним примерцима (84 денара – 145 антонинијана), *cf. supra* нап. 4.

6 Војвода, Петровић 2011, 288-289; Борић-Брешковић, Петровић 2012, 139; Војвода, Јесретић 2012, 119-120.

Aurelian	4		4	2	8	2	1					3
Tacitus	2		1		1							
Florian					1							
Probus	11		1		6	1	3	2				
Numerianus	2											
Diocletian	3								1	1		
Maximinus	1								1			
Galerius	1											
Tetricus I											1	
Σ ком./ pcs.	119	5	9	3	22	3	4	2	2	1	1	5
Σ %	67,63	2,85	5,12	1,70	12,50	1,70	2,27	1,13	1,13	0,56	0,56	2,85

Табела 2 – Заступљеност ковница (ком./%) / Presence of Mints (pieces/%).⁷

Међу примерцима денара и антонинијана из Бановог Поља присутно је 11 ковница. Најбоље је заступљена римска (67,63%), следи ковница Сисција (12,50), док су остале присутне у мањим процентима. Запажа се да су одмах након отварања ковнице у Сисцији, 262. године, њене емисије у великој мери присутне на подручју северозападне Мачве. Свих 22 примерака ове ковнице, који су пронађени у Бановом Пољу, припадају периоду од 262-280. године, што износи приближно половину од заступљености римске ковнице у исто време (22 према 45 комада).

Издавају се два прекована антонинијана. У првом примеру (кат. 175) прекован је Галијенов аверс, мада остаје нејасно за ког издавача је то урађено. Прековани портрет подсећа у највећој мери поново на Галијена, мада је зракаста круна већа него што је то уобичајено на његовим примерцима. Из тог разлога, као и могућности да се ради о некоме од узурпатора из Галијеновог времена, коначни суд остаје у сферама претпоставки. Реверс овог антонинијана (PAX AVG; Пакс стоји на лево, држи грану маслине и скиптар) није прекован и одговара Галијеновом антонинијану из римске ковнице.⁸ Други (кат. 176), првобитни и прековани антонинијан је Клаудија Готског. На аверсу се оба пута уочавају портрет цара и делови легенде који јасно упућују да је реч о истом издавачу. Реверс је такође прекован и у оба случаја је у питању исти тип римске ковнице (GENIVS EXERCII; Геније стоји на лево, држи патеру и рог изобиља).⁹

Мачва је од II до прве половине V века била развијена и густо насељена пољопривредна регија у непосредној близини Сирмијума, важног економског и војног центра у том делу Царства. У овој области је евидентирано нешто пре-

7 R (Rome), V (Viminacium), C (Cyzicus), M (Mediolanum), Sis (Siscia), Tic (Ticinum), Ser (Serdica), L (Lugdunum), H (Heraclea), A (Antioch), Tr (Treveri), Неч/Unc (Несигурна/Uncertain).

8 RIC V.1, 153, no. 255.

9 RIC V.1, 215, no. 48.

ко 100 вила рустика, а њихов густ распоред и положај указују на спроведену центуријацију.¹⁰ Само у атару села Баново Поље, до сада су регистроване чак четири виле рустика као и остаци мањег насеља или викуса.¹¹ Поред пољопривреде на економски развој овог подручја је у великој мери утицало и рударство у области Подриња, о чему сведоче и налази рудничког новца из Бановог Поља.¹² Викус на потесу Дуге њиве, као и вила рустика на локалитету Кључеви, према познатим налазима, могли су настати средином II века. Према овде представљеним налазима денара и антонинијана, као и раније публикованим примерцима провинцијског ковања Никеје, Виминацијума и Дакије, очито је да се најинтензивнији живот на овим локалитетима одвијао током III века. Појединачни налази денара и антонинијана из Бановог Поља, иако непотпуни као историјски извор у смислу контекста налаза, представљају важан прилог у употпуњавању наших сазнања о циркулацији новца у овом делу Доње Паноније.

10 О остацима вила рустика и обиљу покретног археолошког материјала у Мачви, *cf.* Васић 1985, 127-141; О спроведеној центуријацији, *idem* 1985, 126.

11 Локалитети: Дуге њиве, Црквине I и II, Кључеви, Црна Бара, *cf.* Васић 1985, 138-139; Војвода, Петровић 2011, 284-285. О могућности да је област Бановог Поља, поред Мачванске Митровице и Салаша Нођајског, припадала агеру Сирмијума, *cf.* Борић-Брешковић, Поповић 2012, 139, н. 15.

12 Mladenović, Woytek 2012, 9-21; Војвода, Петровић 2011, 290, н. 38 са наведеном литературом; Васић 1985, 130.

Белешке уз каталог / Notes to the Catalogue

Каталог је уређен хронолошки према владавинама римских царева, а у оквиру појединих владавина, према ковницама. Сваки каталогски број садржи стандардне основне податке: тежину, пречник и осу; навођење према референтним каталозима, са евентуалним додатним напоменама уз новац; годину ковања и емисију уколико је позната. / The Catalogue is arranged chronologically according to the reigns of the Roman emperors, and in the context of individual emperors, by mints. Each catalogue number contains only the standard basic data: weight, diameter and axis; the citation according to the standard literature together with additional notes on the coin; the minting year and issue if it is known.

Изабрани примерци су илустровани фотографијом и њихова нумерација на табли одговара каталогском броју. / Chosen specimens are presented in photographic form and their numeration on the plate is coordinated with the catalogue numbers.

Референце / References

RIC C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, I, *From 39 BC to AD 69*, London 1984; H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, II, *Vespasian to Hadrian*, London 1926, repr. 1962; H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, III, *Antoninus Pius to Commodus*, London 1930, repr. 1962; H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, IV.1, *Pertinax to Geta*, London 1936, repr. 1962; H. Mattingly, E. A. Sydenham, C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, IV.2, *Macrinus to Pupienus*, London 1938; P.H. Webb, *The Roman Imperial Coinage*, V.1, London 1968; P.H. Webb, *The Roman Imperial Coinage*, V.2, London 1972.

Референце за емисије / References for the Issues

Ph.V. Hill, *The Coinage of Septimius Severus and his Family of the Mint of Rome*, A.D. 193–217, London 1964, repr. 2001.

M.R. Vasić, *Ostava denara i antoninijana iz Donjeg Crniljeva / A Hoard of Denarii and Antoninians from Donje Crniljevo*, Beograd i Šabac 2005.

M.P. Васић, *Империрјална и колонијална ковница у Виминајијуму, у време владавине Трајана Деција (249-251. године)*, Београд 2012.

P. Kos, *Ig, Najdba antoninijanov tretjega stoletja / A Hoard of Third Century Antoniniani*, Ljubljana 1991.

T. Бенцаревић, *Остѧава антионинијана из Ниша / A Hoard of Antoniniani from Niš*, Beograd 2013.

<http://www.ric.mom.fr/en/home> MER - RIC program

КАТАЛОГ/CATALOGUE

VESPASIAN
(cat. 1-4)

Vespasian
(cat. 1-3)

Mint of Rome

Cat. no.	Wt.	Diam./ Axis	Ref. and notes	Minting year/Issue
1	3,28	21/S	RIC II, p.16, no. 10	69-71
2	3,07	16,8/S	RIC II, p.16, no. 10	- -
3	2,25	16/S	av. IMP CAESAR VESPASIANVS AVG; rv. Illegible.	69-71; 74-79 (av.)

Domitian
Striking under Vespasian
(cat. 4)

Mint of Rome

4	3,30	17,5/S	RIC II, p. 43, no. 246	79
---	------	--------	------------------------	----

DOMITIAN
(cat. 5)

Mint of Rome

5	2,94	19,1/S	RIC II, p. 172, no. 154	90-91
---	------	--------	-------------------------	-------

TRAJAN
(cat. 6-7)

Mint of Rome

6	2,94	19,3/S	RIC II, p. 247, no. 49	101-102
7	3,75	19/SW	RIC II, p. 256, no. 172	103-111

HADRIAN
(cat. 8-14)

Hadrian
(cat. 8-13)

Mint of Rome

8	2,93	17,5/SW	RIC II, p. 339, no. 4 (c)	117, Group I
9	3,09	19/SW	RIC II, p. 349, no. 77 (a)	119-122, Class A.I

10	2,86	18,2/SW	RIC II, p. 350, no. 80 (c)	- -
11	3,51	20/SW	RIC II, p. 354, no. 118 (b)	119-112, Class A.II
12	2,87	20/S	RIC II, p. 362, no. 202 (c)	125 (late)-128 (early), Class B
13	3,20	18,5/SW	RIC II, p. 369, no. 256 (a)	134-138, Class D

Sabina
Striking under Hadrian
(cat. 14)

Mint of Rome

14	3,24	18/SW	RIC II, p. 388, no. 410 (a)	Class B
----	------	-------	-----------------------------	---------

ANTONINUS PIUS
(cat. 15-26)

Antoninus Pius
(cat. 15-19)

Mint of Rome

15	2,90	18/S	RIC III, p. 48, no. 179 (d)	148-149
16	2,87	17,8/N	RIC III, p. 57, no. 259	156-157
17	3,18	16/S	RIC III, p. 59, no. 274	157-158
18	3,30	17,8/S	RIC III, p. 60, no.285 (a)	158-159
19	2,26	17,2/S	RIC III, p. 61, no. 291 (b)	- -

Diva Faustina I
Striking under Antoninus Pius
(cat. 20-23)

Mint of Rome

20	3,30	18/SE	RIC III, p. 70, no. 351 (a)	Undated (141 onwards)
21	3,20	18/S	RIC III, p. 71, no. 361 (a)	- -
22	2,74	19/S	RIC III, p. 72, no. 374	- -
23	3,56	18,9/S	RIC III, p. 73, no. 384 (a)	- -

Marcus Aurelius
Striking under Antoninus Pius
(cat. 24)

Mint of Rome

24	2,91	16/SW	RIC III, p. 88, no. 470	156-157
----	------	-------	-------------------------	---------

Faustina II
Striking under Atonius Pius
(cat. 23-24)

Mint of Rome

25	2,45	16,5/S	RIC III, p. 93, no. 497	Undated (147 onwards)
26	3,25	16/S	RIC III, p. 93, no. 497	- -

MARCUS AURELIUS and LUCIUS VERUS
(cat. 27-31)

Marcus Aurelius
(cat. 27-29)

Mint of Rome

27	3,23	19/SW	RIC III, p. 227, no. 176	Dec. 167 - Feb. 168 NA/3668
28	3,06	19/NW	RIC III, p. 229, no. 207	Dec. 168 - Dec. 169
29	2,74	18/S	RIC III, p. 232, no. 251	Dec. 170 - Dec. 171

Lucius Verus
(cat. 30)

Mint of Rome

30	10	17/S	RIC III, p. 255, no. 515	Dec. 163 - Dec. 164
----	----	------	--------------------------	------------------------

Faustina II
Striking under M. Aurelius
(cat. 31)

Mint of Rome

31	3,30	17/SE	RIC III, p. 270, no. 696	Undated (161-175)
----	------	-------	--------------------------	----------------------

SEPTIMIUS SEVERUS
(cat. 32-35)

Septimius Severus
(cat. 32-33)

Mint of Rome

Sole Reign of Severus, 193-198 AD

32	2,97	17/S	RIC IV.1, p. 101, no. 88 (a) Hill, p. 20, no. 272	Issue 15, c. Jan. 197
----	------	------	--	--------------------------

Hybrid

33	2,62	19/S	av. RIC IV.1, p. 94-95 (L SEPT SEV PERT AVG IMP II); rv. RIC IV.1, p. 92, no. 2 or 5: [LEG I or I]I ADIVT [TR P COS]	av. 193 rv. 193-194 (?)
----	------	------	--	-------------------------

Julia Domna
Striking under S. Severus
 (cat. 34-35)

Mint of Rome

Sole Reign of Severus, 193-198 AD

34	3,29	16,5/S	RIC IV.1, p. 171, no. 587 Hill, p. 20, no. 276	Issue 15, c. Jan. 197
35	2,96	16,5/SW	RIC IV.1, p. 171, no. 587 Hill, p. 20, no. 276	- -

CARACALLA
 (cat. 36-37)

Caracalla
 (cat. 36)

Mint of Rome

Sole Reign of Caracalla, 212-217

36	2,47	19/S	RIC IV.1, p. 244, no. 224 Hill, p. 44, no. 1388	Issue 2, 213
----	------	------	--	--------------

Julia Domna
Striking under Caracalla
 (cat. 37)

Mint of Rome

Sole Reign of Caracalla, 212-217

37	2,64	19/N	RIC IV.1, p. 272, no. 373A (c) Hill, p. 46, no. 1454	Issue 5, c. Jan. 214
----	------	------	---	----------------------

ELAGABALUS
 (cat. 38-42)

Elagabalus
 (cat. 38-40)

Mint of Rome

38	2,55	18,5/S	RIC IV.2, p. 35, no. 111	Undated (218-222)
39	2,68	19/N	RIC IV.2, p. 37, no. 128	- -
40	2,99	20/NE	RIC IV.2, p. 37, no. 131	- -

Julia Soaemias
Striking under Elagabalus
(cat. 41)

Mint of Rome

41	2,70	18,5/NE	RIC IV.2, p. 48,no. 241	Undated (218-222)
----	------	---------	-------------------------	-------------------

Julia Maesa
Striking under Elagabalus
(cat. 42)

Mint of Rome

42	2,24	19,5/SW	RIC IV.2, p. 50, no. 272	Undated (218-222)
----	------	---------	--------------------------	-------------------

SEVERUS ALEXANDER
(cat. 43-50)

Severus Alexaneder
(cat. 43-47)

Mint of Rome

43	2,35	18/S	RIC IV.2, p. 73, no. 23	223
44	2,56	19/N	RIC IV.2, p. 74, no. 50	225
45	3,12	19/S	RIC IV.2, p. 77, no. 92	229
46	1,79	18/SW	RIC IV.2, p. 77, no. 95	- -
47	2,60	19/S	RIC IV.2, p. 81, no. 127	Undated (222-228)

Julia Mamaea
Striking under Severus Alexander
(cat. 48-50)

Mint of Rome

48	1,97	20/N	RIC IV.2, p. 98, no. 331	Undated (222-235)
49	2,93	19/S	RIC IV.2, p. 99, no. 360	- -
50	1,92	19/S	RIC IV.2, p. 99, no. 360	- -

GORDIAN III
(cat. 51)

Mint of Rome

51	4,90	22/S	RIC IV.3, p. 23, no. 67	Issue 3, 240
----	------	------	-------------------------	--------------

HILIP I
(cat. 52-55)

Mint of Rome

52	2,62	22/SW	RIC IV.3, p. 71, no. 27 (b)	Undated (244-247)
53	2,52	21/N	RIC IV.3, p. 73, no. 44 (b)	- -
54	3,45	23/SW	RIC IV.3, p. 75, no. 62	Undated (247-249)
55	4,48	21/SW	av. IMP M IVL PHILIPVS AVG rv. Illegible.	Undated (244-247 av. leg.)

TRAJAN DECIUS
(cat. 56-58)

Mint of Rome

56	3,93	22/N	RIC IV.3, p. 121, no. 10 (b)	Group II, 249-251
57	3,13	21,5/SW	RIC IV.3, p. 121, no. 11 (b)	- -

Mint of Viminacium

58	2,34	22/S	RIC IV.3, p. 124, no. 35 (c)	Issue 4, 251 (early)
----	------	------	------------------------------	----------------------

TREBONIANUS GALLUS
(cat. 59-61)

Trebonianus Gallus
(cat. 59)

Mint of Rome

59	2,24	20/N	RIC IV.3, p. 163, no. 48 (a)	252
----	------	------	------------------------------	-----

Volusian
Striking under Trebonianus Gallus
(cat. 60-61)

Mint of Rome

60	2,38	21/S	RIC IV.3, p. 178, no. 168	251
61	2,22	24/S	RIC IV.3, p. 178, no. 179	251

VALERIAN I
(cat. 62-68)

Mint of Rome

62	2,54	21/N	RIC V.1, p. 45, no. 87	Issue 4, 254-256
63	2,35	20/N	RIC V.1, p. 46, no. 93	Issue 2, 253 (end)- 254 (early)

64	2,45	21/S	RIC V.1, p. 47, no. 106	Issue 6, 256-257
----	------	------	-------------------------	------------------

Mint of Viminacium

65	2,52	19,5/SW	RIC V.1, p. 57, no. 252	Issue 6, 257-258
66	3,49	18,5/NE	RIC V.1, p. 58, no. 262	- -

Hybrid

(av. Valerianus I – rv. Gallienus)

Mint of Viminacium (?)

67	3,39	19/N	av. IMP VALERIANVS P F AVG rv. VICT GERM	Issue 4, 254-256 (av. and rv.)
----	------	------	---	-----------------------------------

Mint of Cyzicus

68	3,09	21/S	RIC V.1, p. 60, no. 287	Issue 2, 256-257
----	------	------	-------------------------	------------------

GALLIENUS

Joint reign
(cat.69-73)

Gallienus
(cat. 69)

Mint of Cyzicus

69	3,13	22/NE	RIC V.1, p. 104, no. 455	Issue 1, 255
----	------	-------	--------------------------	--------------

Salonina
Joint reign
(cat. 70-72)

Mint of Rome

70	2,31	20/SE	RIC V.1, p. 111, no. 29	Issue 3, 254
71	2,09	20/S	RIC V.1, p. 111, no. 29	- -
72	1,95	24/NW	RIC V.1, p. 111, no. 29	- -

Valerian II
Joint reign
(cat. 73)

Mint of Viminacium

73	2,37	22/SW	RIC V.1, p. 117, no. 13	Issue 5, 256
----	------	-------	-------------------------	--------------

GALLIENUS

**Sole reign
(cat. 74-97)**

**Gallienus
(cat. 74-94)**

Mint of Rome

74	3,00	21/N	RIC V.1, p. 144, no. 157	Issue 5
75	2,64	22,5/SW	RIC V.1, p. 144, no. 157	- -
76	1,73	19/N	RIC V.1, p. 144, no. 157	- -
77	3,41	23/N	RIC V.1, p. 144, no. 159	Issue 3
78	2,80	18/N	RIC V.1, p. 144, no. 160	Issue 5
79	2,69	20//S	RIC V.1, p. 146, no. 181	Issue 6
80	2,48	20,5/N	RIC V.1, p. 146, no. 181	- -
81	2,14	19/N	RIC V.1, p. 147, no. 184	Issue 5
82	3,47	22/SW	RIC V.1, p. 147, no. 188	Issue 3
83	3,74	21,5/NE	RIC V.1, p. 149, no. 207	Issue 6
84	1,86	19/NE	RIC V.1, p. 150, no. 226	Issue 3
85	4,67	26/NE	RIC V.1, p. 151, no. 230	Issue 6
86	2,90	23/N	RIC V.1, p. 151, no. 230	- -
87	2,92	22/SW	RIC V.1, p. 151, no. 230	- -
88	2,38	20/N	RIC V.1, p. 153, no. 253	Issue 5
89	3,40	21/NE	RIC V.1, p. 154, no. 267	- -
90	2,60	22/SW	RIC V.1, p. 154, no. 267 (var.) rv. PROVIDENTIA	- -
91	2,45	22/N	RIC V.1, p. 173, no. 480	Issue 2 or 3

Mint of Mediolanum

92	1,95	20/N	RIC V.1, p. 171, no. 465a	Issue 8
----	------	------	---------------------------	---------

Mint of Siscia

93	3,16	14	RIC V.1, p. 181, no. 565	Issue 2
94	3,50	19,5/N	RIC V.1, p. 182, no. 575	- -

**Salonina
Sole reign
(cat. 95-97)**

Mint of Rome

95	2,91	22/N	RIC V.1, p. 194, no. 32	Issue 1 and 2
96	1,75	20/NW	RIC V.1, p. 194, no. 32	- -

Mint of Siscia

97	1,95	20/S	RIC V.1, p. 199, no. 78	Issue 2 or 3
----	------	------	-------------------------	--------------

CLAUDIUS GOTHICUS
(cat. 98-108)

Mint of Rome

98	2,20	19/N	RIC V.1, p. 215, no. 45	Issue 1; September 268-end 269
99	3,33	20/NW	RIC V.1, p. 215, no. 48	- -
100	2,66	20/NE	RIC V.1, p. 215, no. 48	- -
101	2,80	19/S	RIC V.1, p. 215, no. 57	- -
102	3,40	20,5/S	RIC V.1, p. 216, no. 66	- -
103	2,72	22/S	RIC V.1, p. 216, no. 66	- -
104	2,47	22/NE	RIC V.1, p. 218, no. 91	- -
105	1,76	20/S	RIC V.1, p. 218, no. 98	- -

Mint of Siscia

106	3,25	20/SE	RIC V.1, p. 217, no. 80	27
107	2,27	22,5/S	RIC V.1, p. 226, no. 181	Issue 2b (smaller busts)

Mint of Cyzicus

108	3,97	22,5/NE	RIC V.1, p. 231, no. 235	Issue 2; c. mid 269
-----	------	---------	--------------------------	---------------------

AVRELIAN
(cat. 109-132)

Aurelian
(cat. 109-129)

Mint of Rome

109	3,52	24/SE	RIC V.1, p. 270, no. 48	27
110	3,06	22,5/SE	RIC V.1, p. 272, no. 63	Issue 8; spring-summer 274
111	4,03	23/S	RIC V.1, p. 280, no. 135	Issue 6, end 273-early 274

Mint of Mediolanum

112	3,43	22/SW	RIC V.1, p. 280, no. 138 (bigger bust)	Issue 4, end 272-early 274
113	2,42	22/SW	RIC V.1, p. 280, no. 138	Issue 2 or 3, summer 271-autumn 272

Mint of Ticinum

114	3,56	24/S	RIC V.1, p. 282, no. 154; partly illegible mint mark in ex	Issue 1 or 2; May 274 or June-September 274
115	3,42	22/S	RIC V.1, p. 282, no. 154; partly illegible mint mark in ex	Issue 1, 2 or 3; May 274 or June-September 274 or October 274

Mint of Siscia

116	3,46	23/S	RIC V.1, p. 288, no. 215	Issue 7, spring 274
117	3,18	26/SE	RIC V.1, p. 288, no. 215	- -
118	2,87	25/S	RIC V.1, p. 288, no. 216	Issue 6, autumn 272-early 274
119	3,33	24/S	RIC V.1, p. 289, no. 225	Issue 5 or 6, end 271-early 274
120	2,53	20,5/NE	RIC V.1, p. 289, no. 225	- -
121	3,27	21/S	RIC V.1, p. 292, no. 244	Issue 8; summer 274

Mint of Serdica

122	2,88	22/SW	RIC V.1, p. 297, no. 284	Issue 8; November 274-September 275
-----	------	-------	--------------------------	-------------------------------------

Mint of Cyzicus

123	3,40	26/NE	RIC V.1, p. 304, no. 348	Issue 8; spring 273-spring 274
124	4,14	22,5/N	RIC V.1, p. 304, no. 348	- -
125	3,22	22/N	RIC V.1, p. 304, no. 348	- -
126	3,38	22/N	RIC V.1, p. 305, no. 360	- -

Uncertain mint

127	4,14	24,5/NE	as RIC V.1, p. 270, no. 48; but illegible mint mark in ex	
128	2,72	22/SW	as RIC V.1, p. 290, no. 227; but illegible mint mark in ex	
129	2,69	21/NW	as RIC V.1, p. 306, no. 361 (Cyzicus); but in ex – XXIIΓ (only Rome; Issue 9; summer autumn 274; but different rv. motif; cf. Estiot Temp. no. 1764)	

Severina

**Striking under Aurelian
(cat. 130-132)**

Mint of Rome

130	2,62	21,5/N	RIC V.1, p. 315, no. 4	Issue 11; early-September 275
-----	------	--------	------------------------	-------------------------------

Mint of Siscia

131	3,92	24/S	RIC V.1, p. 317, no. 13	Issue 9; autumn 274-spring 275
132	3,16	23/NW	RIC V.1, p. 317, no. 13	- -

**TACITUS
(cat. 133-136)**

Mint of Rome

133	3,85	23,5/S	RIC V.1, p. 335, no. 89	Issue 2; Nov. –Dec. 275
134	4,56	22/S	RIC V.1, p. 335, no. 92	- -

Mint of Cyzicus

135	2,87	22,5/S	as RIC V.1, p. 339, no. 126; but Δ in ex (cf. Estiot Temp. no.4011)	Issue 1-3 (?)
-----	------	--------	---	---------------

Mint of Siscia

136	3,40	23/S	RIC V.1, p. 344, no. 184; but in ex V (cf. Estiot Temp. no. 3625)	Issue 1; November-December 275
-----	------	------	---	--------------------------------

**FLORIAN
(cat. 137-138)**

Mint of Siscia

137	3,58	23/NE	RIC V.1, p. 355, no. 61 (in RIC – Mint of Ticinum; for Siscia cf. Estiot Temp. no. 4273)	Issue 1; July-August 276
-----	------	-------	--	--------------------------

Mint of Cyzicus

138	3,76	22/S	RIC V.1, p. 360, no. 116	Issue 1; July-August 276
-----	------	------	--------------------------	-----------------------------

**PROBUS
(cat. 139-163)**

Mint of Lugdunum

139	3,73	24/N	RIC V.2, p. 25, no. 53	Issue 4, June- December 277
140	4,16	23/NE	RIC V.2, p. 25, no. 56	Issue 1, October 276 NA/3108

Mint of Rome

141	4,81	23/SE	RIC V.2, p. 34, no. 151; but ex – XXI; in field r. ε	Issue 1, 276 NA/3111
142	3,49	23,5	RIC V.2, p. 36, no. 168	Issue 7, 282
143	3,47	21/N	RIC V.2, p. 37, no. 183	Issue 6, 281
144	2,68	23/N	RIC V.2, p. 37, no. 185	Issue 3, 278
145	3,23	24/S	RIC V.2, p. 39, no. 202	- -
146	4,51	23/N	RIC V.2, p. 39, no. 203	Issue 6, 281
147	2,35	22/S	RIC V.2, p. 39, no. 203	- -
148	3,93	23/SE	RIC V.2, p. 40, no. 213	Issue 5, 280 NA/3112
149	3,63	20/NE	RIC V.2, p. 40, no. 213	- -
150	2,53	24/S	RIC V.2, p. 40, no. 214	Issue 6, 281
151	3,06	21/N	RIC V.2, p. 41, no. 223	- -

Mint of Ticinum

152	3,58	23/N	RIC V.2, p. 56, no. 365	Issue 4, 278 NA/3107
153	4,08	24/SE	RIC V.2, p. 69, no. 480	Issue 9, 281

Mint of Siscia

154	3,37	22/N	RIC V.2, p. 87, no. 651	Issue 7, 280 NA/3114
155	4,07	24/SW	RIC V.2, p. 89, no. 666	Issue 6, 279 NA/3109
156	3,40	24,5/NE	RIC V.2, p. 93, no. 713	Issue 5 (?), 278
157	3,28	22/SE	RIC V.2, p. 93, no. 713	- - NA/3113
158	3,58	22,5/NE	RIC V.2, p. 102, no. 774	Issue 6, 279

159	3,76	25/S	RIC V.2, p. 104, no. 804 var.; add. RIC: av. 3 G (in RIC: 3 F)	Issue 5, 278
-----	------	------	---	--------------

Mint of Serdica

160	3,26	22/N	RIC V.2, p. 111, no. 854	Issue 2, 276
161	3,96	22/S	RIC V.2, p. 114, no. 878	Issue 4, 277 NA/3110
162	3,76	25/S	RIC V.2, p. 114, no. 880	- -

Mint of Cyzicus

163	3,94	22/NW	RIC V.2, p. 117, no. 907	276-282
-----	------	-------	--------------------------	---------

**NUMERIANUS
(cat. 164-165)**

Mint of Rome

164	3,26	22,5/NE	RIC V.2, p. 196, no. 417	summer (?) 283 - November 284
165	3,52	22/N	RIC V.2, p. 196, no. 422	- -

**DIOCLETIAN
(cat. 166-169)**

Mint of Rome

166	3,18	26/S	RIC V.2, p. 236, no. 161	285
167	2,64	22/N	RIC V.2, p. 236, no. 161	- -
168	2,25	22/NE	RIC V.2, p. 236, no. 162	285-286

Mint of Heraclea

169	2,53	21/N	RIC V.2, p. 249, no. 284	292
-----	------	------	--------------------------	-----

Mint of Antioch

170	3,17	21/N	RIC V.2, p. 256, no. 322	293-295
-----	------	------	--------------------------	---------

**MAXIMINUS HERCULES
(cat. 171-172)**

Mint of Rome

171	3,59	23/NE	RIC V.2, p. 277, no. 502	291
-----	------	-------	--------------------------	-----

Mint of Heraclea

172	3,92	21,5/N	RIC V.2, p. 289, no. 595	292-295
-----	------	--------	--------------------------	---------

GALERIUS MAXIMIANUS
(cat. 173)

Mint of Rome

173	2,38	22/NE	RIC V.2, p. 307, no. 705	294-303
-----	------	-------	--------------------------	---------

TETRICUS I
(cat. 174)

Tetricus II
Striking under Tetricus I

(cat. 174)

Mint I (Treveri)

174	2,06	19/NW	RIC V.2, p. 421, no. 232	273-274
-----	------	-------	--------------------------	---------

PREKOVANI PRIMERCİ / OVERSTRIKING SPECIMENS
(cat. 175-176)

Gallienus – Gallienus (?)
Av. overstrike

175	2,92	20,5	Av. GA[...]; Bust r. Av. (overstrike) Illegible; Bust r., head rad. Rv. PAX [A]V[G]; in field I. V; Pax stg. l., hld. olive branch and sceptre (cf. RIC V.1, p. 153, no. 255; Rome; Issue 2).	260-268 (?)
-----	------	------	---	-------------

Claudius Gothicus – Claudius Gothicus
Av. and Rv. overstrike

176	2,94	22,5	Av. [...]VDIVS AVG; Head r. Av. (overstrike) IMP [...]AVD[...]; Bust r., head rad. Rv. [...]ENIVS E[...]; Image invisible. Rv. (overstrike) [...] EX[ER]CI Genius stg. l., hld. patera and cornucopiae (cf. RIC V.1, p. 215, no. 48; Rome; Issue 2).	268-270
-----	------	------	--	---------

ЛИТЕРАТУРА / BIBLIOGRAPHY

Бенцаревић 2013

Т. Бенцаревић, *Остѧва антионинијана из Ниша / A Hoard of Antoniniani from Niš*, Beograd.

Борић-Брешковић, Петровић 2012

Б. Борић-Брешковић, С. Петровић, Налази бронзаног новца Виминацијума и провинције Дакије у Мачви, *Нумизмаѧичар* 30, 135-154.

Васић 1985

М. Васић, Мачва и Подриње у римско доба, *Гласник САД* 2, 124-141.

Vasić 2005

M.R. Vasić, *Ostava denara i antoninijana iz Donjeg Crniljeva / A Hoard of Denarii and Antoninians from Donje Crniljevo*, Beograd i Šabac.

Васић 2012

М.Р. Васић, *Имѧеријална и колонијална ковница у Виминацијуму, у време владавине Трајана Деѧија (249-251. године)*, Београд.

Војвода и Петровић 2011

М. Војвода, С. Петровић, Новац битинијске ковнице Никеје из Бановог Поља у Мачви, *Нумизмаѧичар* 29, 283-307.

Војвода и Јесретић 2012

М. Војвода и М. Јесретић, Новац битинијске ковнице Никеје из Музеја Срема у Сремској Митровици, *Нумизмаѧичар* 30, 115-132.

Kos 1991

P. Kos, *Ig, Najdba antoninijanov tretjega stoletja / A Hoard of Third Century Antoniniani*, Ljubljana

Mladenović and Woytek 2012

D. Mladenović, B. Woytek, METAL DELM. Unpublished Quadrantes from the National Museum in Belgrade and the Fajfrić Collection, *Нумизмаѧичар* 30, 9-21.

Петровић 2010

С. Петровић, Налази римског новца у Подрињу, *Нумизмаѧичар* 28, 107-143.

RIC

C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, I, *From 39 BC to AD 69*, London 1984; H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, II, *Vespasian to Hadrian*, London 1926, repr. 1962; H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, III, *Antoninus Pius to Commodus*, London 1930, repr. 1962; H. Mattingly, E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, IV.1, *Pertinax to Geta*, London 1936, repr. 1962; H. Mattingly, E. A. Sydenham, C. H. V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, IV.2, *Macrinus to Pupienus*, London 1938; P.H. Webb, *The Roman Imperial Coinage*, V.1, London 1968; P.H. Webb, *The Roman Imperial Coinage*, V.2, London 1972.

Hill 2001

Ph.V. Hill, *The Coinage of Septimius Severus and his Family of the Mint of Rome*, A.D. 193–217, London 1964, repr. 2001.

<http://www.ric.mom.fr/en/home>

Mirjana VOJVODA
Archaeological Institute, Belgrade

Slavoljub PETROVIĆ
National Museum, Šabac

FINDS OF ROMAN IMPERIAL COINS FROM BANOVO POLJE IN MAČVA (DENARII AND ANTONINIANS)

SUMMARY

A large quantity of Roman imperial coins (405 pieces of denarii and antoninians and 1,045 bronze coins) originate from the area of the village of Banovo Polje (municipality of Bogatić). All specimens belong to the private collection of Petar Fajfrić, except one denarius of Marcus Aurelius and eight antoninians of Probus, which are in the possession of the National Museum in Šabac. Except one antoninian of Tacitus and eight antoninians of Probus, which represent parts of scattered hoards, other specimens are individual finds which have been discovered over a longer period of time during agricultural works.

Of the 405 denarii and antoninians, it was possible to process 176 (50 denarii and 126 antoninians), while the remaining 229 (84 denarii and 145 antoninians) are poorly preserved and their identification was impossible. There are 39 rulers and members of their families among the 176 processed specimens. It can be noted that the coins of the 3rd century are far more frequent than those of the 2nd and, particularly, of the 1st century. In this context, the period from the independent reign of Galienus to the end of that of Probus can be separated (90 pieces or 51.13%) (Table 1). Eleven mints were registered, the best represented being the one in Rome (67.63%), followed by the mint in Siscia (12.50%), while other mints are present in lower percentages (Table 2). Two re-minted antoninians were also registered (cat. 175-176).

As many as four *villae rusticae* and the remains of a smaller settlement or *vicus* were discovered in the area of the village of Banovo Polje. The *vicus* in the area of Duge Njive, as well as the *villa rustica* on the archaeological site of Ključevi, could have been built in the middle of the 2nd century. According to the finds of denarii and antoninians which are presented here, and the earlier published specimens of the provincial coinage of Nicaea, Viminacium and Dacia, it is obvious that life in these locations was at its busiest during the 3rd century. Although incomplete in the sense of the context of the find and impoverished as a primary historical source, such specimens must be included in professional analyses because they can serve to increase our knowledge about the archaeological site and its chronological framework, and about the circulation of money in this part of Lower Pannonia.

1

6

11

23

31

40

51

56

111

134

141

173

